

بازنمایی هویت ملی و قومی در نشریات دانشجویی کرد زبان، در فاصله زمانی سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۴ (مطالعه موردی: دانشگاه‌های تهران، تبریز، کردستان)

دکتر علی مرشدی‌زاد \* / دکتر زاهد غفاری هاشجین \*\* / هیرش قادرزاده \*\*\*

### چکیده

مساله اصلی این پژوهش بررسی میزان بازنمایی هویت ملی و قومی در نشریات دانشجویی کرد زبان است. در این تحقیق، ۵۴ نشریه دانشجویی دانشگاه‌های تهران، تبریز و کردستان طی سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۴ با روش تحلیل محتوا و ابزار پرسشنامه معکوس مورد بررسی قرار گرفت. نمونه‌گیری احتمالی سیستماتیک و واحد تحلیل در این بررسی، کلیه مطالب موجود در نشریات، شامل (حجم مطالب، خبر، عکس، تیتر، و...) می‌باشد. یافته‌های تحقیق نشان داد که در نشریات دانشجویی کرد زبان در دانشگاه‌های تبریز، کردستان و تهران بیشترین توجه به هویت قومی و کمترین توجه به هویت ملی معطوف گشته است. در میان ابعاد و مؤلفه‌های هویت، بعد سیاسی هویت ملی و بعد فرهنگی هویت قومی بیشتر مورد توجه قرار گرفته است. بیشترین مولفه سیاسی که در هویت ملی بازنمایی شده، مولفه تمایل به انجام فعالیت سیاسی و بیشترین مولفه بعد فرهنگی هویت قومی که بازنمایی شده، به مولفه تعریف و تمجید از مشاهیر فرهنگی مربوط است.

### کلید واژه‌ها

هویت ملی، هویت قومی، نشریات دانشجویی کردی زبان، بازنمایی.

\* عضو هیات علمی و استادیار گروه علوم سیاسی و جامعه‌شناسی انقلاب اسلامی دانشگاه شاهد

\*\* عضو هیات علمی و استادیار گروه علوم سیاسی و جامعه‌شناسی انقلاب اسلامی دانشگاه شاهد

\*\*\* کارشناس ارشد جامعه‌شناسی انقلاب

## مقدمه

ناگفته پیداست که در جامعه ایران به دلیل بافت چندفرهنگی و متنوع آن، رسالت دانشگاه و دانشجو در به فعلیت درآوردن پیش شرط‌های اصلی زندگی اجتماعی دشوارتر و از اهمیت بیشتری برخوردار است. تنوع و تکثر فرهنگی مورد بحث در مراکز دانشگاهی به خوبی تجلی یافته است. در چنین فضایی از یک سو با دانشجویانی مواجه هستیم که علاوه بر اشتراکات فرهنگی، هر یک دارای ویژگی‌های زبانی، محلی و فرهنگی خاص خود هستند، و در وهله اول در درون اجتماعات قومی خود جامعه‌پذیر شده‌اند. این وابستگی عاطفی، خاص‌گرا و انضمامی است، به همین جهت تعلقات و وفاداری‌های آنان در وهله اول محدود و محصور در اجتماعات قومی است و بر اساس آن خود را می‌شناسند و هویت می‌یابند. با ورود فرد به گروه‌ها و اجتماعات بزرگ‌تر از جمله دانشگاه، انتظار می‌رود که نوعی جهش در وابستگی عاطفی فرد ایجاد شود و در این نهادها و اجتماعات وابستگی عاطفی فرد تعمیم پیدا کند و فرد ضمن پرورش توانایی‌های شناختی و عاطفی، به تدریج گرایش‌های عاطفی مثبت نسبت به دیگرانی غیر از اجتماع قومی خود پیدا نماید و خود را جزئی از «مای» کلی‌تر (هویت ملی) تعریف کند. بنابراین، در فضای دانشگاه به‌عنوان نماد اجتماع رسمی، با بافت چند فرهنگ‌گرای آن، دانشجویان نوعی جامعه‌پذیری مضاعف و ثانویه‌ای را تجربه می‌کنند که موجب بسط میدان تعاملاتی و تلطیف افق ذهنی و بینشی دانشجویان نسبت به ایزه‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی می‌شود و در قالب آن دایره‌ی تعلقات و مرزبندی‌های هویتی دانشجویان بسط می‌یابد و همبستگی اجتماعی با خودی‌ها به غریبه‌ها هم بسط می‌یابد و برادری قومی‌جا را برای برادری با همه باز می‌کند و هویت جمعی عام در سطح جامعه نظیر هویت ملی تکوین و بسط می‌یابد. بنابراین، زمانی دانشگاه می‌تواند در تقویت حوزه عمومی، دیگرخواهی، نوع دوستی و عدالت خواهی به عنوان یکی از مهمترین رسالت دانشگاه در دنیای معاصر اثرگذار باشد (دلانتی، ۲۰۰۲: ۷) که در فضای آکادمیک نوعی همفکری، همدلی و همگامی در فضای دانشگاه به مثابه نشانه و پیامد تقویت هویت ملی ترویج و نهادینه شود.

### 1- Formal Community

بنابراینچه گفته شد، امروز اغلب جوانان و به‌ویژه دانشجویان در برابر الگوهای محلی، ملی و جهانی متفاوتی قرار گرفته‌اند و به تبع آن نوعی آگاهی نسبت به فرهنگ‌ها و اجتماعات گوناگون بدست می‌آورند و همین مسأله مرزبندی‌های هویتی آنان را دستخوش تغییر نموده است. بنابراین، دانشگاه به‌عنوان نهادی آموزشی و فرهنگی نقش مهمی در تولید انگاره‌های هویتی دارد. دانشجویانی که وارد دانشگاه می‌شوند، بعضاً طی دوره تحصیل خود به‌دلیل حضور در فضای مجازی و مشارکت در فعالیت‌های علمی، فرهنگی و اجتماعی به تعاریفی از هویت خویش و دیگران دست می‌یابند و به جرح و تعدیل تعلقات اجتماعی خود در سطوح قومی، ملی و جهانی می‌پردازند. دانشجویان مناطق مختلف ایران با قرار گرفتن در کنار دانشجویان از مناطق دیگر، از یک سو به تفاوت‌های خود با دیگران پی می‌برند و از سوی دیگر ممکن است درکی از هویت عامتر (هویت ملی) به دست آورند و به تولید آثاری بپردازند که برآیند این هویت هاست. یکی از ابعاد این فعالیت، حضور و مشارکت دانشجویان در حوزه نشریات دانشجویی است. دانشجویانی که در این نشریات به بیان مطالب و جهت‌گیری‌های هویتی خود می‌پردازند، از لحاظ مادی به این نشریه‌ها وابستگی نداشته و هر کدام در شرایط زمانی و مکانی متفاوت و در گروه سنی خاصی قرار دارند.

نشریات دانشجویی به‌عنوان یکی از انواع رسانه‌ها با توجه به فضای دانشگاهی در ایران که بازتاب جهت‌گیری‌های نیروهای سیاسی و اجتماعی است، منعکس‌کننده این گرایش‌های متفاوت در جامعه بوده است، از این رو مطالعه نشریات به‌منظور درک ویژگی‌های نیروهای سیاسی و اجتماعی فعال در جامعه ضروری می‌نماید (بشیریه، ۱۳۸۱: ۵۰)

در گفتمان‌های روشنفکری و به تبع آن گفتمان‌های دانشجویی مفهوم هویت از محوریت خاصی برخوردار است، چرا که گفتمان‌های دانشجویی همواره متأثر از فضای روشنفکری بوده و مصرف‌کننده اصلی ایده‌ها و نظریات روشنفکران و از طرف دیگر حلقه واسط میان روشنفکران و مردم بوده‌اند.

نگاهی به تاریخچه فعالیت نشریات دانشجویی، گویای این واقعیت است که از اواسط دهه ۱۳۷۰ تعداد زیادی از این نشریات در دانشگاه‌ها امکان انتشار یافتند و ما شاهد رشد روز افزون نشریات دانشجویی قومی در دانشگاه‌ها بوده‌ایم. دانشگاه به‌عنوان مکان تعامل و مواجهه قومیت‌های مختلف از یک دیدگاه محل رویارویی و برخورد هویت‌های مختلف قومی است،

به طوری که در این محیط همسویی‌ها و تعارضات فرهنگی و هویتی دانشجویان، وضعیت تشدید کننده‌ای را برای تقویت هویت ملی یا قومی در بین آنها ایجاد می‌کند.

در نوشتار حاضر در پی آن هستیم تا با بررسی و تحلیل محتوای نشریات دانشجویی کردی زبان انتشار یافته در دانشگاه‌های (کردستان، تبریز و تهران) طی فاصله زمانی سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۴، سهم هر کدام از هویت‌های ملی و قومی را در آنها مشخص سازیم. به بیانی دیگر بررسی اینکه نوع نگاه نشریات دانشجویی کرد زبان به هویت‌ها، در راستای بازنمایی هویت ملی بوده، یا اینکه به دنبال بازنمایی هویت قومی شان بوده‌اند؟ بیشترین توجه به کدام یک از ابعاد هویت‌های ملی و قومی شده است؟ همچنین کدام یک از مولفه‌های ابعاد هویت‌های قومی و ملی بیشتر مود توجه قرار گرفته است؟

#### گفتار اول: چارچوب مفهومی

هویت، از جمله مفاهیمی است که از اوان پیدایش جامعه شناسی تا به امروز، به یک مفهوم نظری اصلی و دائماً مورد بحث و مناقشه در نظریه اجتماعی مبدل گشته است (هال، ۱۹۹۶: ۱۵).

به لحاظ لغوی واژه هویت<sup>۱</sup> از واژه *Identitas* مشتق شده و به دو معنای ظاهراً متناقض به کار رفته است. (۱) همسانی و یکنواختی مطلق؛ (۲) تمایز که در برگیرنده ثبات یا تداوم در طول زمان است. گرچه دو معنای فوق متناقض و متضاد به نظر می‌رسند، ولی در اصل به دو جنبه اصلی و مکمل هویت معطوف هستند.

پیرامون خاستگاه هویت سه رویکرد عمده وجود دارد. رویکرد دیرینه‌گرایانه<sup>۲</sup>، رویکرد ساخت‌گرا<sup>۳</sup> و رویکرد گفتمانی<sup>۴</sup>. در رویکرد دیرینه‌گرایانه، هویت امری دیرینی و به معنای چه کسی بودن است که از نیاز طبیعی انسان به شناخته شدن و یا معرفی شدن به کسی یا جایی نشأت می‌گیرد و نیازی ذاتی و اساسی است که در هر فردی وجود دارد. بنابراین هویت دارای

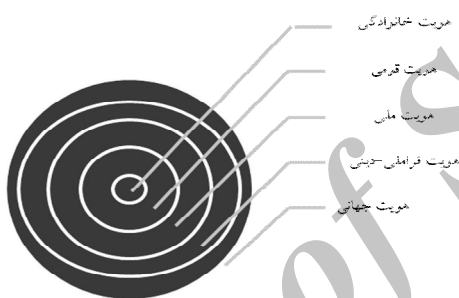
- 
- 1- Identity
  - 2- Primordialist
  - 3- Constructivist
  - 4- Discoursive

جوهری ثابت و پایدار در لایه‌های زیرین هستی‌شناختی انسان است که در همه انسان‌ها ثابت و پایدار است. هویت در رویکرد ساخت‌گرا، سازه‌ای اجتماعی و ساخته و پرداخته شرایط اجتماعی انسان‌هاست. انسان‌ها همواره اشخاص و گروه‌ها را طبقه‌بندی کرده و خود را داخل آن طبقه‌بندی قرار می‌دهند. در این معنا هویت امری قراردادی و اعتباری است که در غیر این صورت قابلیت معنا سازی نداشت. و از طرفی متضمن تقسیم و تشخیص موقعیت‌ها و منابع است. لذا با معادله هزینه و فایده پیوند می‌یابد. در رویکرد گفتمانی که نگاهی پساساختارگرایانه به هویت است، هویت‌ها دستاورد گفتمان قلمداد می‌شوند و چنانچه سایر مقولات اجتماعی نیز ساخته و پرداخته گفتمان‌ها محسوب می‌شوند. بدین ترتیب چون گفتمان‌ها سیال و تغییر پذیرند، هویت‌ها هم سیال و دگرگون شونده‌اند. به عبارت دیگر با تغییر گفتمان، هویت هم تغییر می‌کند (گودرزی، ۱۳۸۴: ۱۲). یکی از ویژگی‌های هویت چند لایه بودن و تعدد انواع آن است (عبداللہی و حسین‌بر، ۱۳۸۱: ۱۰۷). در پژوهش حاضر منظور از هویت، هویت ملی و قومی است.

با آنکه هویت قومی به معنای دیرینی، سابقه تاریخی دارد. ولی در معنای ساخت‌گرایانه، هویت قومی، در پیوند با هویت ملی بروز یافته است. اما هویت ملی‌زاده عصر جدید است که ابتدا در اروپا سر بر آورد و آنگاه از اواخر قرن نوزدهم به مشرق زمین و سرزمین‌های دیگر راه یافت. در واژگان علوم اجتماعی هویت ملی از ساخته‌های نیمه دوم قرن کنونی است، که به جای «خلق و خوی یا منش ملی» (کاراکتر ملی) که از مفاهیم عصر تفکر رومان‌تیک بود رواج یافت (اشرف، ۱۳۸۶: ۱۳۳).

برای درک بهتر هویت‌های ملی و قومی باید جایگاه آنها در میان انواع اجتماعات دیگر شناخته شود. امروزه به غیر از اجتماعات شغلی، می‌توانیم پنج نوع جامعه را بصورت عموم و خصوص مطلق یا من وجه به ترتیب: خانواده، قوم، ملت، امت، جامعه جهانی احصاء نماییم که هویت اجتماعی در هر یک از سطوح مزبور را به همان نام می‌نامند. البته هر نوع جامعه در دوران خود به اجتماعات و گروه‌بندی‌های تخصصی و در نتیجه به هویت‌های تخصصی‌تر تقسیم می‌شوند (ابوالحسنی، ۱۳۸۷: ۶). برای تبیین ابعاد مختلف هویت ملی و هویت قومی، نمی‌توان برای جوامع مختلف نسخه‌ای واحد ارائه کرد. چه بسا در بسیاری از موارد عناصر و مولفه‌های هویت ملی یا قومی در یک جامعه با عناصر و مولفه‌های هویت ملی یا قومی در سایر

جوامع، کاملاً متفاوت و یا متناقض باشد. با همه این احوال می‌توان چشم‌انداز مشترکی را برای هویت ملی و قومی ترسیم کرد که این چشم‌انداز خود را در ابهام‌زدایی از مرزهای ناروشن پرابهام هویت ملی و هویت قومی، تا اندازه‌ای نمودار خواهد کرد.



نمودار مدارهای هویتی پس از پیدایش دولت-ملت

هویت قومی بین دو نمودار هویتی خانواده‌گی و هویت ملی جای گرفته است. چرا که با تکوین دوران مدرنیته و دولت-ملت‌ها به عنوان اصلی‌ترین واحدهای تشکیل دهنده نظام جهانی، هویت فردی، خانوادگی و دیگر هویت‌های میانی زیرمجموعه هویت ملی به شمار آمدند. این وضعیت تا به امروز به قوت خود باقی مانده است. اگر چه با پیشرفت جهانی شدن نقش دولت-ملت‌ها کم‌رنگ تر شده است، با این وجود، هنوز جایگزینی برای ساختار دولت محور نظام جهانی به وجود نیامده است. با این پیش‌فرض، از آنجایی که هویت قومی به‌عنوان یکی از هویت‌های میانی در عصر مدرنیته زیرمجموعه هویت ملی محسوب می‌گردد، هویت قومی و هویت ملی در برخی از موارد در سطوحی متفاوت، دارای عناصر و مولفه‌های مشترکی هستند، عناصر و مولفه‌هایی از قبیل فرهنگ، تاریخ، زبان، مکان، مذهب، نژاد و... مثال‌هایی برای محدوده اشتراکی هویتی به شمار می‌آیند. با این وجود هویت ملی به دلیل برخی کارویژه‌هایی که در عصر مدرنیته عهده‌دار شده است واجد برخی عناصر و مولفه‌های اختصاصی است که آن را به‌طور کامل از دیگر هویت‌ها متمایز می‌گرداند. در دست داشتن سیستم بروکراسی، انحصار مشروع زور و به کارگیری آن، شناسایی دولت-ملت (به‌عنوان واحد دربرگیرنده قومیت‌ها و) به

عنوان واحد اجرایی و تصمیم‌گیرنده در واحد سرزمینی خاص، و... مثالهایی هستند که بسیاری از عناصر و مولفه‌های هویت ملی از آنها ناشی می‌شوند. (حشمت زاده، ۱۳۸۸: ۱۹۲).

در شکل دهی هویت منابع، عناصر و نیروهای سیاسی، اجتماعی مختلفی نقش آفرینی نموده اند، که از میان آنها می‌توان به نخبگان سیاسی، ادباء و روشنفکران، نهادهای معرفتی (همچون، هنر، علم، آموزش و...) و رسانه‌های جمعی اشاره کرد. عامل اخیر، یعنی رسانه‌های جمعی در شرایط فعلی مهمترین منبع بسط و تقویت هویت به شمار می‌آید.

با تقویت نفوذ و گسترده‌گی حوزه تأثیرگذاری رسانه‌ها جمعی، کارکرد هویت‌سازی رسانه‌ها تا حد زیادی تشبیت و تقویت می‌شود. از سوی دیگر رسانه‌های جمعی به‌طور عام و نشریات دانشجویی به‌طور خاص می‌توانند هویت جمعی را در سطوح ملی و قومی تحت الشعاع قرار دهند. نشریات دانشجویی که گستره و مخاطبان خاصی را در یک منطقه محدود جغرافیای تحت پوشش خود قرار می‌دهند، از طریق ترویج فرهنگ، آداب و رسوم، زبان و تاریخ مشترک آن قوم، می‌توانند زمینه‌ای را برای بازنمایی هویت قومی فراهم نمایند. نکته مهم در این بحث توجه به این موضوع است، که نشریات دانشجویی می‌توانند در رشد جامعه مدنی در سطح کشور، به‌عنوان بازوی ملی در سطح جامعه فرض شود. به عبارتی با فرهنگ سازی مطبوعات دانشجویی و با مورد توجه قرار دادن فرهنگ‌های بومی و محلی هر قوم از اقوام کشور زمینه تقویت بدنه بزرگتر کشور فراهم می‌گردد، تأثیری که امروزه رسانه‌ها در انتقال ارزش‌ها و هدایت جهت‌گیری‌های سیاسی، اجتماعی در جوامع دارند، انکار ناپذیر است. در عین حال، اگر این فعالیت از حدود معینی فراتر رود، می‌تواند به بحرانهای قومی دامن بزند و گرایش‌های گریز از مرکز را تقویت کند. از میان رسانه‌ها، مطبوعات اولین و مهمترین رسانه‌ای است که در عصر حاضر دارای چنین رسالتی شده است. این رسانه، تحت تأثیر ارزش‌های مشترک و ملی به تقویت و تشبیت آنها در مخاطبین خود همت گماشته و می‌تواند موجب تحکیم وحدت و تقویت هویت ملی می‌شود.

## گفتار دوم : پیشینه تحقیق

### الف) تحقیقات انجام گرفته

در بررسی ادبیات موضوعی مربوط به پژوهش حاضر مشخص گردید که در این حوزه تنها دو پژوهش صورت گرفته است ، که به اختصار در این جا به آنها پرداخته می شود.

- مصدق گنج خانلو (۱۳۸۶) در پایان نامه کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشگاه شهید بهشتی، با عنوان همگرایی و واگرایی از هویت ملی در نشریات دانشجویی با روش تحلیل محتوا در پی راهبرد اتخاذ شده در نشریات قومی و آذری در قبال هویت ملی و میزان همگرایی و واگرایی نشریات از هویت ملی می باشد، نتایج تحلیل محتوی نشریات آذری نشان داد سمت گیری این نشریات بیشتر در جهت راهبردهای تلفیقی و تخریبی است. تحلیل محتوی مطالب فارسی نشریات دانشجویی کردی نیز نشانگر سمت گیر نشریات کردی در بخش فارسی این نشریات، در جهت راهبردهای توازی و تلفیقی بوده است.

- اکبر حیدری (۱۳۸۶) در پایان نامه کارشناسی ارشد ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی، با عنوان بازتاب هویت قومی و ملی در مطبوعات محلی و تاثیر آن بر امنیت ملی، با روش تحلیل محتوا به نقش مطبوعات محلی بواسطه کارکرد هویت سازی که دارند و تاثیر آن بر امنیت ملی در استان های کرمانشاه و ایلام می پردازد. بنابر یافته های تحقیق می توان استدلال کرد که مطبوعات محلی استان های مورد نظر می توانند بر هویت ملی و هویت قومی تاثیر گذار باشند. و بنابراین می توانند در جهت تقویت امنیت ملی گام بردارند.

### ب) ارزیابی تحقیقات پیشین

- تحقیقات گذشته عمدتاً ارتباط مستقیم و زیادی با موضوع مورد مطالعه ما نداشته اند. بصورتیکه به بحث امنیت، تعارضات قومی، مطبوعات محلی پرداخته اند، و در هیچکدام از این پژوهش ها به نشریات دانشجویی توجه نشده است. تنها در پژوهش مصدق گنج خانلو نشریات دانشجویی با محوریت هویت ملی و قومی انجام شده است اما این کار هم دارای نقائصی می باشد از جمله: با تحلیل محتوی ۲۰ عدد نشریه کردی منتشر شده در دانشگاه های کشور بدون مشخص کردن محدوده زمانی به این کار پرداخته و به تحلیل محتوای بخش های کردی



زبان نپرداخته و تنها با تعدادی کم و آن هم تنها با قسمت‌های فارسی نشریات به تعمیم نتایج به کل جامعه آماری پرداخته است..

- سنجش هویت‌های قومی و ملی با چند مولفه آشکار و عدم توجه به کلیه ابعاد و مولفه‌های این هویت‌ها.

در واقع اعتقاد نگارندگان بر آن است که هر کدام از این هویت‌ها تا اندازه‌ای پیچیده و دارای ابعاد مشترک و متفاوتی از هم هستند که تنها با توجه به چند مولفه آن قابل بررسی و سنجش نمی‌باشند. لذا ما در این قسمت ضمن بهره‌گیری از آنها سعی در اتخاذ رویکرد جامع در ارتباط با موضوع داشته، و تا حد امکان سعی کرده‌ایم محدودیت‌های کارهای نامبرده را برطرف کنیم از جمله در تعمیم نتایج دقت کامل کرده و تنها نتایج را به جامعه آماری مورد نظر و در سال‌های معین تعمیم دهیم و برای بررسی هویت‌های قومی و ملی به کلیه ابعاد و مولفه‌های آنها توجه کرده و به واکاوی مسئله در ارتباط با موضوعاتی چون هویت قومی، هویت ملی و نشریات دانشجویی و بررسی ارتباط آنها با هم، بپردازیم.

### گفتار سوم: تعریف نظری و عملیاتی مفاهیم

#### الف) نشریات دانشجویی کرد زبان<sup>۱</sup>

کلیه نشریاتی که به صورت ادواری، منظم یا گاهنامه، ویژه نامه یا نام ثابت و تاریخ نشر و در زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی توسط دانشجویان کرد در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی منتشر و با زبان کردی و یا فارسی منتشر می‌گردند، نشریات دانشجویی کرد زبان نامیده می‌شوند.

#### ب) هویت ملی<sup>۲</sup>

هویت ملی را می‌توان نوعی احساس تعلق به ملتی خاص دانست؛ ملتی که نمادها، سنت‌ها، مکان‌های مقدس، آداب و رسوم، قهرمانان، تاریخ، فرهنگ و سرزمین معینی دارد

1- Kurdish Student Journals

2- National Identity

(گیبرنو<sup>۱</sup>، ۲۰۰۱: ۲۴۳). آنتونی اسمیت، هویت ملی را باز تولید و باز تفسیر پایدار ارزش‌ها، نمادها، خاطرات، افسانه‌ها و سنت‌ها می‌داند که عناصر تمایز بخش هر ملتی هستند. احساس تعلق به یک ملت از طریق همین مجموعه صورت می‌گیرد. به عبارت دیگر، افراد به واسطه اشتراک داشتن در این گونه نمادها و نشانه‌ها، با گروهی از انسان‌ها که ملت نام دارد پیوند می‌یابند و برچسب هویتی می‌خورند (اسمیت، ۲۰۰۰: ۱۸).

صاحب‌نظران در تعریف و مفهوم سازی هویت ملی به ابعاد نظیر سرزمین، میراث، فرهنگ، منافع اقتصادی مشترک، آینده مشترک، دولت و قانون، اسطوره مشترک و مردم اشاره کرده‌اند، اما در این میان تنها روی ابعاد (سرزمین، میراث تاریخی، فرهنگ و منافع مشترک اقتصادی) توافقی نسبی دیده می‌شود (اسمیت، ۲۰۰۱؛ وینسنت، ۱۳۷۸؛ بشیریه، ۱۳۷۸؛ میلر، ۱۳۸۳؛ گیبرنو، ۲۰۰۱).

در این تحقیق هویت ملی در ابعاد اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، تاریخی و جغرافیایی عملیاتی می‌شود.

جدول ۱- ابعاد هویت ملی و مولفه‌های آن

ردیف	ابعاد هویت ملی	مولفه‌ها
۱	اجتماعی	پذیرش دیگران به عنوان هموطن- افتخار نسبت به عضویت در جامعه ملی ایران- دفاع از یکپارچگی و همبستگی اجتماعی- تعلق نسبت به جامعه ملی ایرانی- تعهد به حفظ جامعه ملی ایرانی- تقدم منافع جمعی بر منافع فردی
۲	سیاسی	تمایل به انجام فعالیت سیاسی - اعتماد و اطمینان به نظام سیاسی- تمجید از نخبگان سیاسی و مبارز ملی- علاقه به ملت- آشنایی و پذیرش قانون اساسی و قوانین حقوقی- دادرسی یکسان در برابر قانون- ضرورت استقرار یک نظام سیاسی واحد بر جامعه
۳	اقتصادی	رابطه اقتصادی داشتن اعضای ملت با یکدیگر آشنایی - جهت گیری نسبت به اوضاع اقتصادی کشور- مشارکت و فعالیت در نظام تقسیم کار ملی- پیوند مناسبات اقتصادی در سطوح ملی و مشترکات اقتصادی
۴	فرهنگی	آداب و رسوم- معماری بنا ها و مکان های فرهنگی- آشنایی با اماکن فرهنگی- آشنایی و علاقه به زبان مشترک و ملی در مورد ایران- استفاده از زبان فارسی در نام گذاری ها- آثار منظوم و منثور ادبی یک ملت و نویسندگان ، شاعران و پدید آورندگان آنها- اعیاد مذهبی- مناسک و مراسم های مذهبی- شخصیت های مذهبی- آشنایی با اسطوره ها- سرود و پرچم ملی
۵	تاریخی	شناخت اماکن تاریخی- افتخار نسبت به سابقه تاریخی- تعریف و تعیین دوره های تاریخی- تعلق خاطر تاریخی، به معنای وجود احساسات و عواطف مثبت و منفی نسبت به حوادث- رویداد ها و حوادث تاریخی- دانش تاریخی، به معنای آگاهی از مهمترین حوادث و شخصیت های تاریخی
۶	جغرافیایی	آمادگی برای دفاع از سرزمین در زمان بروز خطر- آشنایی با محدوده جغرافیایی ایران و ویژگی های طبیعی و جغرافیایی آن- مرجح دانستن زندگی در کشور خود بر سایر نقاط جهان -عدم تمایل به مهاجرت و پذیرفتن سرزمین مشخص به عنوان کشور.

### ج) هویت قومی<sup>۱</sup>:

فرآیندی اجتماعی و روان شناختی است که به واسطه آن افراد با یک گروه و برخی از جنبه های فرهنگ آن گروه هویت و پیوند می یابد. به عبارت دیگر، نوعی ویژگی و شرایط عضویت گروهی به شمار می آید؛ این عضویت گروهی بر آگاهی از تعلق گروهی استوار است. تمایز گروه از

1- Ethnic Identity

گروه های دیگر هم به واسطه‌ی نشانگرهای نمادین فرهنگی زیستی یا سرزمین و هم به واسطه‌ی (تصور) وجود گذشته مشترک و منافع مشترک صورت می‌پذیرد (برگس<sup>۱</sup>، ۱۹۷۸: ۲۷۰).

صاحب‌نظران در تعریف و مفهوم سازی هویت قومی به ابعادی نظیر سرزمین، میراث، فرهنگ، آینده مشترک، زبان، اسطوره مشترک و مردم اشاره کرده‌اند، اما بیشترین توافق روی ابعاد (میراث تاریخی و فرهنگ) دیده می‌شود (اسمیت، ۲۰۰۱؛ چاتارامان، ۲۰۰۸؛ گیدنز، ۱۳۷۶؛ برتون، ۱۳۸۰؛ ویدا، ۲۰۰۸؛ کوزر و روزنبرگ، ۱۳۷۸). برای سنجش هویت قومی در این تحقیق ابعاد اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، تاریخی و جغرافیایی در نظر گرفته شده است.

#### جدول ۲- ابعاد هویت قومی و مولفه های آن

ردیف	ابعاد هویت قومی	مولفه‌ها
۱	اجتماعی	افتخار نسبت به عضویت در قوم کرد- تعلق نسبت به جامعه قوم کرد- تعهد به حفظ جامعه قوم کرد- همان پنداری با کردهای خارج از مرزهای ایران.
۲	سیاسی	مشارکت و نظارت به معنای آگاهی از اخبار و وقایع جاری و روزمره- تمجید از نخبگان سیاسی و مبارز قومی- ضرورت استقرار فدرالیسم حق برخورداری از مزایای بهداشتی و درمانی، تامین اجتماعی و بیمه- حق شرکت در انتخابات و انتخاب شدن و ..
۳	فرهنگی	اسطوره‌های قومی- موسیقی قومی- تعریف و تمجید از مشاهیر فرهنگی- جشن‌ها و آیین‌ها و سنت‌های قومی- اعیاد مذهبی- مناسک و مراسم های مذهبی- آشنایی و علاقه به زبان مشترک قوم کرد- پیشینه مستقل در زبان- استفاده از زبان کردی در نام گذاری‌ها- هنرهای قومی و بومی- آثار منظوم و منثور ادبی قوم کرد و نویسندگان، شاعران و پدیدآورندگان آنها.
۴	تاریخی	وقایع نگاری جنبش‌ها و خیزش های قوم کرد- تاریخ مستقل از جامعه ملی کشور- افتخار نسبت به سابقه تاریخی- شناخت اماکن تاریخی
۵	جغرافیایی	آمدگی برای دفاع از خاک منطقه خود- نگرش مثبت برای نسبت به محدوده جغرافیایی و منطقه قومیت خود- مرجع دانستن زندگی در منطقه تولد خود بر سایر نقاط جهان- آشنایی با محدوده جغرافیایی قوم کرد و ویژگی‌های طبیعی و جغرافیایی آن

1- Burgess

## گفتار چهارم: روش و یافته‌های تحقیق

### الف) روش تحقیق

در ارزیابی و بررسی موضوع مورد بررسی از روش تحلیل محتوا<sup>۱</sup> استفاده شد که با استفاده از ابزار پرسشنامه معکوس به بازنمایی هویت ملی و قومی در ۵۴ نشریه دانشجویی دانشگاه‌های (تبریز، تهران و کردستان) طی سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۴ پرداخته‌ایم. و از روش نمونه‌گیری احتمالی با تکنیک سیستماتیک استفاده شد. در این تحقیق ۶۴۷ مطلب نشریات از نظر سال انتشار، سبک مطلب، محتوای مطلب، گفتمان مطلب، هویت بارز در متن، ابعاد و مولفه‌های هویت ملی و قومی، برجسته شدن مطالبات قومی، اقدام به تحریکات قومی و تعداد صفحات اختصاص داده شده به هویت در سطوح ملی و قومی مورد بررسی قرار گرفتند. این مطالب با استفاده از جداول توزیع فراوانی توصیف و تحلیل شدند.

### ب) یافته‌های تحقیق

جدول ۳، نام و شماره نشریات دانشجویی تحلیل محتوی شده را نشان داده است. در لیست نشریات دانشجویی کرد زبان نشریه‌های ده نگ، روناهی، هه ژان، ژیوار، رونان، ژوان در دانشگاه کردستان، نشریه‌های نویسا، راه، روزامه، کازیوه، روژه ف، ساریژ و دالاهو در دانشگاه تهران و نشریه روانگه و آراز نیز در دانشگاه تبریز منتشر شده است.

جدول ۳- توزیع مطالب به تفکیک نشریات

نام نشریه	فراوانی	درصد	نام نشریه	فراوانی	درصد
روانگه	۲۱۱	۳۲/۶	کازیوه	۲۵	۳/۹
ده نگ	۹۶	۱۴/۸	دالاهو	۸	۱/۲
روناهی	۲۸	۴/۳	روژه ف	۶	۰/۹
هه ژان	۳۷	۵/۷	ساریژ	۱۰	۱/۵
رونان	۱۴	۲/۲	ژیوار	۱۶	۲/۵
ژوان	۱۸	۲/۸	آراز	۴۸	۷/۴
نویسا	۲۴	۳/۷	کل	۶۴۷	۱۰۰/۰
راه	۲۱	۳/۲			
روزامه	۸۵	۱۳/۱			

با توجه به جدول جدول بالا، از مجموع ۶۴۷ مطلب بررسی شده، نشریه روانگه با (۳۲/۶ درصد) بیشترین مطلب و نشریه روزه‌ف با (۰/۹ درصد) کمترین تعداد مطلب را منتشر کرده‌اند.

جدول ۴- توزیع فراوانی نشریات مورد بررسی به تفکیک دانشگاه

دانشگاه های مورد بررسی	فراوانی	درصد
تبریز	۲۵۹	۴۰/۰
کردستان	۲۰۸	۳۲/۱
تهران	۱۸۰	۲۷/۸
کل	۶۴۷	۱۰۰/۰

با توجه به مطالب توزیع فراوانی جدول بالا، از مجموع مطالب مورد بررسی، بیشترین مطلب مربوط به نشریات دانشگاه تبریز با (۴۰/۰ درصد) و سهم هر کدام از دانشگاه‌های کردستان و تهران به ترتیب (۳۲/۱ درصد) و (۲۷/۸ درصد) می‌باشد.

جدول ۵- توزیع مطالب بر حسب سبک انتشار مطلب

سبک مطلب	فراوانی	درصد
خبیر	۱۱۸	۱۸/۲
تفسیر- تحلیل خبری	۵۶	۸/۷
گزارش	۱۰۱	۱۵/۶
مقاله	۳۰۳	۴۶/۸
مصاحبه	۳۷	۵/۷
سایر	۳۲	۴/۹
کل	۶۴۷	۱۰۰/۰

با توجه به جدول بالا، از مجموع مطالب بررسی شده، مقاله با (۴۶/۸ درصد) بیشترین و مطالب با سبک مصاحبه با (۵/۷ درصد) کمترین میزان سبک را دارا هستند. همچنین مطالب با سبک خبر، گزارش، تفسیر- تحلیل خبری رتبه‌های بعدی را به خود اختصاص داده‌اند. ضمناً (۴/۹ درصد) مطالب شامل گزینه سایر است. این جدول نشان می‌دهد که سهم مطالب مقاله و خبر در

این نشریه‌ها نسبت به سایر سبک مطالب دیگر زیاد است، به عبارتی نشریه‌های مورد بررسی بیشتر فرایند مدار و رویداد مدار هستند.

جدول ۶- توزیع مطالب بر حسب محتوای مطالب

محتوای مطلب	فراوانی	درصد	محتوای مطلب	فراوانی	درصد
نظامی، جنگ، خشونت‌های سیاسی	۷۸	۱۲/۱	حوادث	۱۰	۱/۵
امور اقتصادی، تجاری، کشاورزی	۴	۰/۶	امور توسعه	۱	۰/۲
فرهنگی، ادبی و هنری	۱۹۹	۳۰/۸	امور قضایی، جنایی	۱	۰/۲
سیاسی، روابط خارجی	۹۸	۱۵/۱	حقوق بشر	۲۷	۴/۲
اجتماعی	۱۷۵	۲۷/۰	انرژی	۱	۰/۲
مذهبی	۲۴	۳/۷	امور زنان	۱۷	۲/۶
آموزشی	۴	۰/۶	سایر	۵	۰/۸
علمی	۳	۰/۵	کل	۶۴۷	۱۰۰/۰

با توجه به جدول بالا، از مجموع مطالب بررسی شده، موضوعات و رویدادهای با محتوای فرهنگی با (۳۰/۸ درصد)، مطالب اجتماعی، مطالب سیاسی، مطالب نظامی، جنگ و خشونت‌های سیاسی به ترتیب بیشترین سهم را در نشریه‌های مورد بررسی دارند و مطالب مربوط انرژی، امور قضایی و امور توسعه با (۰/۲ درصد) کمترین محتوای مطلب را دارا هستند.

جدول ۷- توزیع مطالب بر حسب گفتمان مطلب

گفتمان مطلب	فراوانی	درصد
انتقادی	۲۵۶	۳۹/۶
افشاگرانه	۱۴	۲/۲
اعتراض آمیز	۸۶	۱۳/۳
توجیه گرایانه	۲۰	۳/۱
تشکر و تقدیر	۶۹	۱۰/۷
نا مشخص	۶۴	۹/۹
سایر	۱۳۸	۲۱/۳
کل	۶۴۷	۱۰۰/۰

با توجه به جدول بالا، از مجموع مطالب بررسی شده، بیشترین گفتمان مربوط به گفتمان انتقادی با (۳۹/۶ درصد) و کمترین گفتمان مربوط به افشاگرانه با (۲/۲ درصد) است. همچنین (۲۱/۳ درصد) مربوط به سایر گفتمان‌ها (تحکمی، القایی، خنثی و تفاهمی) است.

جدول ۸- توزیع فراوانی تعداد صفحات مربوط به هویت قومی و ملی سه دانشگاه

تبریز، کردستان، تهران		نام دانشگاه
درصد	فراوانی	
۲/۵	۶۱	هویت ملی
۴۱/۱	۱۰۵۲	هویت قومی
۵۶/۳	۱۳۲۲	سایر مطالب
۱۰۰/۰	۲۴۳۹	کل

با توجه به جدول بالا از مجموع صفحات مورد بررسی، (۴۱/۱ درصد) به مبحث هویت قومی و ابعاد آن پرداخته و تنها (۲/۵ درصد) به هویت ملی و ابعاد آن پرداخته است.

جدول ۹- توزیع فراوانی تعداد صفحات مربوط به هویت قومی و ملی به تفکیک دانشگاه

دانشگاه تبریز		دانشگاه تهران		دانشگاه کردستان		نام دانشگاه
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۳/۰۳	۳۰	۰/۶۴	۷	۶/۷۴	۲۴	هویت ملی
۴۴/۴	۴۴۰	۴۵/۹	۵۰۲	۳۰/۸	۱۱۰	هویت قومی
۵۲/۲	۵۲۰	۵۳/۴	۵۸۴	۶۱/۲	۲۱۸	سایر مطالب
۱۰۰/۰	۹۹۰	۱۰۰/۰	۱۰۹۳	۱۰۰/۰	۳۵۶	جمع کل

با توجه به جدول بالا، از مجموع ۲۴۳۹ صفحه مورد بررسی، دانشگاه تهران با ۵۰۲ صفحه بیشترین صفحات را به بازنمایی هویت قومی اختصاص داده و سهم هر کدام از دانشگاه‌های تبریز و کردستان به ترتیب ۴۴۰ و ۱۱۰ صفحه می‌باشد، همچنین دانشگاه تهران با ۷ صفحه



کمترین میزان بازنمایی هویت ملی را به خود اختصاص داده و سهم هر کدام از دانشگاه‌های تبریز و کردستان در بازنمایی هویت ملی به ترتیب ۳۰ و ۲۴ صفحه است.

جدول ۱۰- توزیع مطالب بر حسب هویت بارز

درصد	فراوانی	هویت بارز در متن
۳۷/۲	۲۴۱	هویت قومی
۲/۳	۱۵	هویت ملی
۲/۳	۱۵	هر دو
۵۸/۱	۳۷۶	هیچکدام
۱۰۰/۰	۶۴۷	کل

با توجه به جدول بالا، از مجموع مطالب مورد بررسی شده در (۵۸/۱ درصد) به مباحث هویت در ابعاد مختلف آن (ملی و قومی) پرداخته نشده است. در (۲/۳ درصد) هر دو هویت ملی و قومی با هم بارز و برجسته شده است. در (۳۷/۲ درصد) هویت قومی و در (۲/۳ درصد) هویت ملی توسط نشریه‌ها بارز و برجسته شده است.

جدول ۱۱- توزیع مطالب بر حسب ابعاد هویت ملی

درصد	فراوانی	ابعاد هویت ملی
۱۶/۶	۵	اجتماعی
۱۶/۶	۵	فرهنگی
۶۶/۶	۲۰	سیاسی
۱۰۰/۰	۳۰	کل

با توجه به جدول بالا، از مجموع مطالبی که به مبحث هویت ملی پرداخته است، (۶۶/۶ درصد) به بعد سیاسی هویت ملی، و ابعاد فرهنگی و اجتماعی هر کدام (۱۶/۶ درصد) را به خود اختصاص داده اند.

جدول ۱۲- توزیع مطالب بر حسب ابعاد هویت قومی

ابعاد هویت قومی	فراوانی	درصد
اجتماعی	۴۴	۱۷/۳۹
فرهنگی	۱۱۴	۴۵/۰۵
سیاسی	۷۲	۲۸/۴۵
جغرافیایی	۵	۱/۹۷
تاریخی	۱۸	۷/۱۱
کل	۲۵۳	۱۰۰,۰

با توجه به جدول بالا، از مجموع مطالبی که به مبحث هویت قومی پرداخته است، بیشترین مطلب مربوط به بعد فرهنگی هویت قومی با (۴۵/۰۵ درصد) و ابعاد سیاسی، اجتماعی، تاریخی و جغرافیایی به ترتیب در رده های بعدی قرار دارند.

جدول ۱۳- توزیع مطالب بر حسب مولفه های هویت ملی

مولفه های هویت ملی	فراوانی	درصد	مولفه های هویت ملی	فراوانی	درصد
دفاع از یکپارچگی و همبستگی اجتماعی	۱	۰/۲	تعریف و تمجید از مشاهیر فرهنگی	۲	۰/۳
تعلق نسبت به جامعه ملی- ایرانی	۲	۰/۳	آگاهی از نوع و نحوه کار نظام سیاسی و نهادهای وابسته به آن	۱	۰/۲
تعهد به حفظ جامعه ملی ایرانی	۱	۰/۲	مشارکت و نظارت به معنای آگاهی از اخبار و وقایع جاری	۴	۰/۶
تقدم منافع جمعی بر منافع فردی	۱	۰/۲	تمایل به انجام فعالیت سیاسی	۵	۰/۸
آداب و رسوم	۱	۰/۲	اعتماد و اطمینان به نظام سیاسی	۱	۰/۲
معماری بناها و مکان های فرهنگی	۱	۰/۲	دفاع از همبستگی و یکپارچگی سیاسی	۱	۰/۲
موسیقی ملی	۱	۰/۲	پذیرش مشروعیت و کارآمدی حکومت	۱	۰/۲
آشنایی و پذیرش قانون اساسی و قوانین حقوقی	۳	۰/۵	دادرسی یکسان در برابر قانون	۴	۰/۶
بدون مولفه	۶۱۷	۹۵/۴	کل	۶۴۷	۱۰۰/۰

با توجه به جدول بالا، از مجموع ۶۴۷ مطلب مورد بررسی، ۶۱۷ مطلب (۹۵/۴ درصد) هیچ توجهی به هویت ملی و ابعاد آن نداشته‌اند. بیشترین توجه به مولفه‌های هویت ملی مربوط است به تمایل به انجام فعالیت‌های سیاسی با ۵ مطلب (۰/۸ درصد). مشارکت و نظارت به معنای آگاهی از اخبار و وقایع جاری با ۴ مطلب (۰/۶ درصد) و آشنایی و پذیرش قانون اساسی و قوانین حقوقی با ۳ مطلب (۰/۵ درصد) در رده‌های مولفه‌هایی قرار می‌گیرند که بیشترین توجه را به خود معطوف ساخته‌اند.

جدول ۱۴- توزیع مطالب بر حسب مولفه‌های هویت قومی

درصد	فراوانی	مولفه‌های هویت قومی	درصد	فراوانی	مولفه‌های هویت قومی
۰/۲	۱	شخصیت‌های مذهبی	۰/۲	۱	تعلق نسبت به جامعه قوم کرد
۰/۲	۱	مکان‌ها و نهادهای مذهبی	۳/۱	۲۰	تعهد به حفظ جامعه قوم کرد
۰/۳	۲	مناسک و مراسم‌های مذهبی	۳/۶	۲۳	همان‌پنداری کردهای ایران با کردهای خارج از مرزهای ایران
۰/۸	۵	آشنایی با محدوده جغرافیایی قوم کرد	۰/۶	۴	آداب و رسوم
۰/۳	۲	شناخت اماکن تاریخی	۰/۵	۳	آشنایی با اماکن فرهنگی
۰/۳	۲	افتخار نسبت به سابقه تاریخی	۰/۲	۱	لباس و طرز پوشش
۰/۳	۲	تعریف و تعیین دوره‌های تاریخی	۰/۹	۶	موسیقی قومی
۱/۴	۹	دادها و حوادث تاریخی	۰/۲	۱	دانش بومی و قومی
۰/۳	۲	تاریخ مستقل از جامعه ملی کشور	۰/۸	۵	انجمن‌ها و تشکل‌ها و نهادهای فرهنگی

ادامه جدول ۱۴-

۴/۳	۲۸	علاقه به زبان مشترک قوم کرد	۴/۸	۳۱	تعریف و تمجید از مشاهیر فرهنگی
۰/۲	۱	ادبیات مکتوب	۰/۸	۵	هنرهای قومی و بومی
۳/۲	۲۱	آثار منظوم و منثور ادبی قوم کرد	۳/۶	۲۳	مشارکت و نظارت به معنای آگاهی از اخبار و وقایع جاری و روزمره
۰/۳	۲	پیشینه مستقل در زبان	۱/۲	۸	تمجید از نخبگان سیاسی و مبارز قومی
۱/۱	۷	آشنایی و پذیرش آزادی محل سکونت و بیان و ..	۰/۸	۵	ضرورت استقرار فدرالیسم
۳/۴	۲۲	دادرسی یکسان در برابر قانون	۰/۲	۱	جدایی طلبی
۰/۲	۱	حق شرکت در انتخابات و انتخاب شدن	۰/۲	۱	اعیاد مذهبی
۶۰/۹	۳۹۴	بدون مولفه	۱/۱	۷	برخورداری از مزایای بهداشتی و
۱۰۰/۰	۶۴۷	کل			

با توجه به جدول بالا، از مجموع ۶۴۷ مطلب مورد بررسی در کل نشریات، ۳۹۴ مطلب (۶۰/۹ درصد) به ابعاد هویت قومی توجهی نکرده اند. بیشترین توجه به مولفه های هویت قومی مربوط است به تعریف و تمجید از مشاهیر فرهنگی با ۳۱ مطلب (۴/۸ درصد). علاقه به زبان مشترک قوم کرد با ۲۸ مطلب (۴/۳ درصد)، همان پنداری با کردهای خارج از مرزهای ایران با ۲۳ مطلب (۳/۶ درصد)، مشارکت و نظارت به معنای آگاهی از اخبار و وقایع روزمره با ۲۳ مطلب (۳/۶ درصد) و تعهد به حفظ جامعه کرد با ۲۰ مطلب (۳/۱ درصد) در رده های مولفه هایی قرار می گیرند که بیشترین توجه را به خود معطوف ساخته اند.

جدول ۱۵- توزیع مطالب بر حسب برجسته شدن مطالبات قومی در متن

درصد	فراوانی	بر جسته شدن مطالبات قومی
۳۹/۱	۲۵۳	بله
۶۰/۸	۳۹۴	خیر
۱۰۰/۰	۶۴۷	کل

با توجه به جدول بالا، در اکثریت مطالب مندرج در نشریات مورد بررسی (۷۷/۹ درصد) مطالبات قومی برجسته شده است و در (۲۲/۱ درصد) به موضوع مورد بررسی پرداخته نشده است.

جدول ۱۶- توزیع مطالب بر حسب اقدام به تحریکات قومی در متن

درصد	فراوانی	اقدام به تحریکات قومی
۱/۱	۷	وجود دارد
۹۸/۹	۶۴۰	وجود ندارد
۱۰۰/۰	۶۴۷	کل

با توجه به جدول بالا در اکثریت مطالب مندرج در نشریات مورد بررسی (۹۸/۹ درصد) مطالب فاقد موضوعاتی هستند که تحریکات قومی را موجب شوند و تنها (۱/۱ درصد) مطالب در جهت تحریکات قومی بوده است.

بنابراین با توجه به فضای سیاسی دوره مورد نظر می توان گفت که مطالبات قومی به صورتی مسالمت آمیز مطرح گردیده و به تحریکات قومی منجر نشده است.

### نتیجه گیری

در این تحقیق ۶۴۷ مطلب نشریات دانشگاه‌های تهران، تبریز و کردستان از نظر سال انتشار، سبک مطلب، محتوای مطلب، گفتمان مطلب، هویت بارز در متن، ابعاد و مولفه‌های هویت ملی و قومی، برجسته شدن مطالبات قومی، اقدام به تحریکات قومی و تعداد صفحات اختصاص داده

شده به هویت در سطوح ملی و قومی مورد بررسی قرار گرفتند. تجزیه و تحلیل مطالب مورد بررسی در نشریات نشان داد که:

از مجموع مطالب بررسی شده دانشگاه تبریز (۴۰/۰ درصد)، دانشگاه کردستان (۳۲/۱ درصد) و دانشگاه تهران (۲۷/۸ درصد) مطالب را به خود اختصاص داده اند. بیشترین سبک مطلب هم در مجموع مطالب بررسی شده مقاله با (۴۶/۸ درصد) بوده است، همچنین از لحاظ محتوای مطلب، در مجموع موضوعات با محوریت اجتماعی (۲۷/۰ درصد) را به خود اختصاص داده است.

از مجموع مطالب مورد بررسی نشریات دانشجویی دانشگاه‌های تهران، تبریز و کردستان (۳۷/۲ درصد) مربوط به هویت قومی، (۲/۳ درصد) مربوط به هویت ملی و (۲/۳) نیز هم‌زمان به هر دو هویت ملی و قومی پرداخته اند، همچنین از مجموع ۲۴۳۹ صفحه مورد بررسی در نشریات این سه دانشگاه (۴۱/۱) مربوط به هویت قومی بوده و (۲/۵ درصد) نیز به هویت ملی مربوط بوده است. بنابراین می‌توان گفت که نشریات دانشجویی کردی زبان دانشگاه‌های مورد بررسی هویت در سطوح ملی و قومی دغدغه اصلی دانشجویان نبوده است و از میان مطالبی که به این سطوح پرداخته‌اند بیشترین توجه به هویت قومی و کمترین توجه به هویت ملی معطوف گشته است.

در میان ابعاد و مؤلفه‌های هویت، بعد سیاسی هویت ملی (۶۶/۶ درصد) و بعد فرهنگی هویت قومی (۴۵/۰۵ درصد) بیشتر مورد توجه قرار گرفته است

بیشترین مولفه سیاسی که در هویت ملی بازنمایی شده، مولفه تمایل به انجام فعالیت سیاسی (۰/۸ درصد) و بیشترین مولفه بعد فرهنگی که بازنمایی شده، به مولفه تعریف و تمجید از مشاهیر فرهنگی با (۴/۸ درصد) مربوط است.

در مجموع مطالب (۷۷/۹ درصد) مطالبات قومی برجسته شده است و تنها در (۱/۱ درصد) مطالب اقدام به تحریکات قومی وجود دارد.

معمولاً همه نشریات دانشگاه‌های مذکور بخش‌هایی از صفحات نشریه خود (حدود ۵۰/۰) را به زبان کردی (با رسم الخط لاتین، آن گونه که در کردستان عراق مرسوم است) منتشر می‌کنند. این شیوه نگارش که به نوعی تلاشی در جهت مطرح شدن و برجسته شدن ابعاد فرهنگی هویت قومی دارد، در طرح مطالب قومی از صراحت بیشتری برخوردار بودند.

پرداختن (بر جسته شدن) بعد سیاسی هویت ملی در نشریات دانشجویی کردی زبان، نشان از آن دارد که با گذشت سه دهه از عمر انقلاب اسلامی، هنوز محرک ها و لوازم ساختاری برجسته شدن نشانگرهای هویتی و فعال شدن شکاف‌های قومی به قوت خود باقی است و همین موضوع گویای این نقیصه بزرگ است که اصولاً ایران پس از انقلاب اسلامی، از یک سیاست دقیق قومی بهره‌مند نبوده است؛ به عبارت دیگر در جامعه‌ای که با زیست چند فرهنگی و تکثر و تنوع اجتماعات و گروه‌های قومی ویژگی می‌یابد، هنوز ضرورت مدیریت علمی و منطقی قومیت‌ها و تدوین سیاست قومی احساس نگردیده است و اغلب مواجهات با مسائل گروه‌ها و اجتماعات قومی، ماهیتی واکنشی و موقتی داشته و در این زمینه نوعی انقطاع و گسست و فقدان درس آموزی از تجارب گذشته مشهود است. چنین مسئله‌ای در شرایط خاص به سخت‌گیری‌ها یا آسان‌گیری‌های نابجا انجامیده است و زمینه‌های نادیده، وقایع مخاطره آمیزی را در پی داشته و دشواری‌هایی را فرا روی بسط و تحکیم نظم و همبستگی اجتماعی عام در ایران به وجود آورده است (قادرزاده، ۱۳۸۸: ۱۵). به همین جهت، منازعات اجتماعی از نوع قومی نیز در ایران اهمیت یافته است (چلبی، ۱۳۸۰: ۲).

صاحب نظران معتقدند که مهمترین ممیزه ی قوم و قومیت در ابعاد فرهنگی آن نهفته است (اسمیت، ۲۰۰۱؛ چاتارامان، ۲۰۰۸؛ گیدنز، ۱۳۷۶؛ برتون، ۱۳۸۰؛ ویدا، ۲۰۰۸؛ کوزر و روزنبرگ، ۱۳۷۸؛ جوانگ، ۲۰۰۶؛ برگس، ۱۹۷۸)، به بیان دیگر، این گروه‌ها بر بنیاد مواریت و شناسه‌های فرهنگی نظیر زبان، مذهب، آداب و رسوم و پیشینه تاریخی شکل می‌گیرند، یافته‌های تحقیق نیز به خوبی برجسته گی شناسه های فرهنگی، هویت قومی را تایید می‌کند.

بیشترین توجه به بعد فرهنگی هویت قومی در نشریات دانشجویی کردی زبان، گویای این واقعیت است که در سیاست‌های هویت‌سازی عملاً نشانه‌های فرهنگی هویت قومی مورد غفلت واقع شده است. ناگفته پیداست که وجود قرابت‌ها و تداخل مرزهای نمادین فرهنگی و اجتماعی کردها با جامعه ایران و همزیستی و روابط مسالمت آمیز تاریخی آنان با سایر اقوام موجب شده است تا مسائل قومی در میان کردها شکل گرایش‌های رادیکال به خود نگیرد (قادرزاده، ۱۳۸۸: ۱۴).

بنابر نتایج این پژوهش بازنمایی هویت قومی در نشریات دانشجویی کردی زبان بعدی فرهنگی دارد. عدم توجه به نشانگرهای فرهنگی اقوام ایرانی در دگردیسی نشانگرهای فرهنگی

و سیاسی شدن آن موثر می باشد و همین مساله می تواند ابعاد آسیب زایی به خود بگیرد و نشانگان هویت ملی را با چالش مواجه سازد.

با توجه به اینکه جغرافیای زمانی نشریات مورد بررسی به نیمه دوم دهه ۱۳۷۰ بر می گردد. این مساله می تواند به دلیل گشایش فضای فرهنگی و سیاسی جامعه ایران تبیین شود. لذا فضای مذکور امکان طرح مطالبات قومی را در سطح جامعه ایران و در فضای دانشگاهی مهیا نمود، چنین امری از زیرزمینی و رادیکالیزه شدن خواسته ها جلوگیری نمود و امکان طرح آن را در فضایی مسالمت آمیز فراهم نمود. همچنین برجسته شدن مطالبات و خواسته های قومی از جانب دانشجویان در نشریات دانشجویی قومی به عنوان قشر فرهیخته جامعه و حل این مسائل می تواند به نوبه ی خود به تقویت هویت ملی نیز بینجامد.

مطرح شدن مطالبات قومی در متن و برجسته شدن هویت قومی و ابعاد آن در نشریات دانشجویی کرد زبان نباید به عنوان تهدیدی به آن نگریسته شود، چرا که مطرح شدن این گونه مسائل در نشریات و در فضایی آکادمیک می تواند مجالی برای آشنایی از مسائل و مشکلات مبتلا به اقوام و کمک به افزایش قدرت تشخیصی حاکمیت برای مواجهه عالمانه با کارکردهای نامناسب و بعضاً پنهان ساختار حاکم در جهت ایجاد تعادل در ابعاد چهارگانه نظام اجتماعی باشد و در نهایت با توجه به یافته های تحقیق پیشنهاد می شود آرشیو کاملی از نشریات دانشجویی انتشار یافته ایجاد شود. به این ترتیب می توان وضعیت نشر نشریات دانشجویی را آشفتگی و بدون نظارت، ارزیابی کرد. چرا که شاخص بندی، بررسی، سیاست گذاری و قانون گذاری در خصوص نشریات دانشجویی در خلأ ناممکن است و نیازمند بررسی دانسته ها و تجربیات موجود است. فقدان قانون مشخص (با مشخص ساختن چارچوب ها و خط قرمزها با نیاز به کمترین تفسیرها) و همچنین فقدان اراده ای جزم برای نظارت و اجرای این قانون (دفاع از حقوق نویسندگان در چارچوب قوانین و برخورد با موارد نقض قوانین)، موجب به وجود آمدن فضای پیش بینی ناپذیر شده و به جهت گیری واگرایانه نشریات دانشجویی دامن زده است. بنابراین تدوین منشور فعالیت برای نشریات دانشجویی با هدف تقویت همگرایی ملی با حفظ تفاوت ها و تنوعات ضرورتی انکارناپذیر به شمار می آید.

همچنین پیشنهاد می شود که سالانه، مسوولین امر با استفاده از تخصص کارشناسان مربوطه در همایش ها و جشنواره هایی به آسیب شناسی وضعیت نشریات دانشجویی بپردازند و



در راستای تقویت جهت گیری به هویت ملی در نشریات دانشجویی از نشریات دارای گرایش ملی حمایت مادی و معنوی به عمل آید.

### فهرست منابع

#### الف) منابع فارسی

ابوالحسنی، سیدرحیم (۱۳۸۷). «مولفه‌های هویت ملی با رویکردی پژوهشی»، فصلنامه سیاست، شماره ۴.

احمدی، حمید (۱۳۷۸). قومیت و قوم گرایی در ایران، از افسانه تا واقعی. تهران: نشرنی. اسمیت، آنتونی (۱۳۷۹). «فرهنگ، اجتماع و سرزمین: سیاست، قومیت و ناسیونالیسم»، ترجمه نورا... قیصری، فصلنامه مطالعات ملی، شماره ۱۳.

اشرف، احمد (۱۳۸۶). بحران هویت ملی و قومی در ایران، مجموعه مقالات، ایران: هویت، ملیت، قومیت. مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی.

برتون، رولان (۱۳۸۰). قوم شناسی سیاسی، ترجمه ناصر فکوهی. تهران: نی. بشیریه، حسین (۱۳۸۳). ایدئولوژی سیاسی و هویت اجتماعی در حمید احمدی، ایران: هویت، ملیت. تهران: نشر موسسه تحقیقات و علوم انسانی.

حیدری، اکبر (۱۳۸۶). بازتاب هویت قومی و ملی در مطبوعات محلی و تاثیر آن بر امنیت ملی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد ارتباطات. دانشکده علوم اجتماعی. دانشگاه علامه طباطبایی. عبداللهی، محمد و حسین‌بر، محمد عثمان (۱۳۸۱). «گرایش دانشجویان بلوچ به هویت ملی در ایران». مجله جامعه شناسی ایران، شماره ۴.

جنکینز، ریچارد (۱۳۸۱). هویت اجتماعی، ترجمه تورج یاراحمدی. تهران: شیرازه. چلیبی، مسعود (۱۳۷۸). هویت قومی و رابطه آن با هویت ملی در ایران. تهران: دفتر امور اجتماعی وزارت کشور.

قادرزاده، امید (۱۳۸۸). هویت جمعی غالب کردها در کشورهای ایران و عراق. رساله دکتری جامعه شناسی سیاسی. دانشکده علوم اجتماعی. دانشگاه علامه طباطبایی.

کوزر، لوئیس و برنارد روزنبرگ (۱۳۸۷). نظریه های بنیادی جامعه شناختی، ترجمه فرهنگ ارشاد. تهران: نی.

گودرزی، حسین (۱۳۸۴). گفتارهایی درباره زبان و هویت. تهران: انتشارات موسسه مطالعات ملی.  
گیدنز، آنتونی (۱۳۸۵). تجدد و تشخص، ترجمه ناصر موفقیان. تهران: نی.  
گنج خانلو، مصدق (۱۳۸۶). همگرایی و واگرایی از هویت ملی در نشریات دانشجویی. پایان نامه  
کارشناسی ارشد علوم سیاسی. دانشکده اقتصاد و علوم سیاسی. دانشگاه شهید بهشتی  
وینسنت، اندرو (۱۳۷۸). ایدئولوژیهای مدرن سیاسی، ترجمه مرتضی ثاقب‌فر. تهران: ققنوس.  
یوسفی، علی (۱۳۸۰). «روابط بین قومی و تاثیر آن بر هویت ملی اقوام در ایران». فصلنامه  
مطالعات ملی، سال دوم.

#### ب) نشریات

آراز (۱۳۷۸). نشریه فرهنگی. اجتماعی. سیاسی دانشگاه تبریز، شماره ۱ و ۲.  
راوه (۱۳۸۰). نشریه فرهنگی. اجتماعی. سیاسی دانشگاه تهران، شماره ۲ و ۳.  
دالاهو (۱۳۷۸). نشریه فرهنگی. اجتماعی. سیاسی دانشگاه تهران، شماره ۱.  
ده نگ (۱۳۸۳). نشریه فرهنگی. اجتماعی. سیاسی دانشگاه کردستان، شماره ۲، ۹، ۲۱، ۲۵، ۲۶، ۱۶،  
۳۲، ۳۳، ۳۴.  
روانگه (۱۳۷۸). نشریه فرهنگی. اجتماعی. سیاسی دانشگاه تبریز، شماره ۲ تا ۱۸.  
رونان (۱۳۸۲). نشریه فرهنگی. اجتماعی. سیاسی. دانشگاه کردستان. شماره ۳  
روناهی (۱۳۸۰). نشریه فرهنگی. اجتماعی. سیاسی. دانشگاه کردستان، شماره ۲ و ۳.  
روژامه (۱۳۷۹). نشریه فرهنگی. اجتماعی. سیاسی. دانشگاه تهران، شماره ۲، ۴، ۵، ۶، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱.  
روژه ف (۱۳۸۴). نشریه فرهنگی. اجتماعی. سیاسی. دانشگاه تهران، شماره ۱.  
ژوان (۱۳۷۹). نشریه فرهنگی. اجتماعی. سیاسی. دانشگاه کردستان، شماره ۲.  
ژیوار (۱۳۷۷). نشریه فرهنگی. اجتماعی. سیاسی. دانشگاه کردستان، شماره ۱ و ۴.  
ساریژ (۱۳۷۷). نشریه فرهنگی. اجتماعی. سیاسی. دانشگاه تهران، شماره ۲.  
کازیوه (۱۳۷۸). نشریه فرهنگی. اجتماعی. سیاسی. دانشگاه تهران، شماره ۱ و ۲ و ۳.  
نویسا (۱۳۸۳). نشریه فرهنگی. اجتماعی. سیاسی دانشگاه تهران، شماره ۳ و ۴.  
هه ژان (۱۳۸۰). نشریه فرهنگی. اجتماعی. سیاسی دانشگاه تهران، شماره ۱ و ۲.

ج) منابع لاتین:

- Burges, E. (1978). "The Resurgence of Ethnicity", **Ethnic and Racial Studies**, No. 10.
- Chattaraman, V. and Lennon, S. (2008). "Ethnic Identity, Consumption of Cultural Apparel and Self- Perceptions of Ethnic Consumers". **Journal of Fashion Marketing and Management**. 12 (4).
- Delanty, G. (2002). **Challenging Knowledge** Open University Publications.
- Guibernau, M. (2001). "**Globalization and Nation-State**". In Guibernau, M & Hutchinson, J. (eds). **Understanding Nationalism**, Cambridge: Polity Press.
- Hall, S. (1996). "Introduction: Who Needs Identity?" in Hall, S and Du Gay, P. (eds). **Questions of Cultural Identity**. London: Sage
- Miller, D. (1995). **Nationality**. Oxford: Clarendon Press.
- Smith, D. (2001). **Nationalism**. Cambridge: Polity.
- Vida, I. and Dmitrovic, T. (2008). "The Role of Ethnic Affiliation in Consumer Ethnocentrism". **European Journal of Marketing**. Vol. 42. No 314.
- Yinger, M. (1994). **Ethnicity**. Albany: State University of New York Press.